

УДК 811.111:070

DOI 10.32755/sjeducation.2020.01.075

Набок А. І.,

кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов,
Академія Державної пенітенціарної служби, м. Чернігів, Україна
ORCID: 0000-0002-3696-9505

ОБРАЗ-СХЕМНІСТЬ ЯК СПОСІБ КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЇ МЕДІЙНОЇ ДІЙНОСТІ: МОВНЕ ПРЕДСТАВЛЕННЯ ПОДІЙ

У статті доведено, що в період сучасного інформаційного суспільства, коли відбувається заміщення реальної дійсності медійною, домінуючою в усіх сферах функціонування індивіда та соціуму, образ-схемність виявляється основним засобом концептуалізації світу. Під час зображення та сприйняття подій та їхніх складників, представлених у новинних текстах англomовного інтернет-дискурсу як основного різновиду медійного, продуцент та реципієнт задіюють образ-схеми, покладені в основу певних когнітивних моделей або ментальних репрезентацій як способів категоризації та структурування знань про світ. Мовне представлення феномена образу-схемності виявляється в номінативному наповненні текстів новин, у яких вербалізовані основні групи вказаних доконцептуальних структур.

Ключові слова: медіареальність, англomовний інтернет-дискурс новин, концептуалізація, когнітивна діяльність, образ-схеми, вербалізація.

Постановка проблеми. Стрімка еволюція сучасного медійного дискурсу, що став всеохопним ретранслятором реальності, дала поштовх до розвитку медіафілософії, яка аналізує феномени дійсності, сформованої новими медіа [1, с. 57]. Медіареальність визначається дослідниками як категорія, що охоплює й узагальнює посередництво як функцію всіх видів медіа. Вказана медіація реалізується передаванням інформації мовними одиницями за допомогою наявних засобів комунікації (друкованих, аудіо-, аудіовізуальних, цифрових). Тому характерною рисою медіареальності є виняткова роль ЗМІ як посередника між дійсністю та людиною [2, с. 8]. Добровільно послуговуючись медіа на щоденній основі, реципієнт підпадає під їхній вплив, перебуваючи в інформаційному просторі, визначеному як сукупність знань та інформації, що постійно трансформуються й еволюціонують. Разом зі знаннями та інформацією постійно змінюється й мова, відображаючи останні тенденції розвитку людства, думок і соціальних орієнтирів суспільства [3, с. 141]. Діалектична вза-

ємопов'язаність мови й мислення виявляється в їхній взаємозумовленій залежності [4, с. 183], адже мова як знакова система, що представлена зокрема номінативними одиницями, є інструментом спілкування та засобом передачі інформації, що попередньо обробляється когнітивними структурами людського мозку. Це зумовило розвиток когнітивної лінгвістики як науки про способи концептуалізації й вербалізації людиною дійсності з допомогою механізмів сприйняття нею навколишнього світу [5, с. 162].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Когнітивний підхід до вивчення мови розглядає її зв'язки зі сприйняттям, пам'яттю, уявою, емоціями як ментальними процесами [6, с. 14], враховуючи кореляції між структурами свідомості або знаннями і мовними формами, що їх об'єктивують [7, с. 52]. Вивчення використання мови та її окремих одиниць у різних типах дискурсу загалом і в медійному дискурсі як найпоширенішому різновиді дискурсу зокрема зауважує когнітивні і комунікативні особливості мовних форм [7, с. 18], їхнє перетворення, пристосування до потреб і умов комунікації, гнучкість, зумовлюючи *актуальність* пропонованої розвідки.

Останні лінгвістичні дослідження медіадійсності зосереджуються на аналізі інтернетного дискурсу як мультимодального й найшвидшого засобу створення реальності, релевантного для наймасовішої аудиторії. Перевагою інтернет-дискурсу є поширення даних на будь-яку відстань, гіпертекстуальність, що виявляється в можливості переходу між текстами, сторінками, нелінійній композиції, здатністю до зберігання й обробки великих обсягів інформації [8, с. 18].

Повідомлення інтернет-дискурсу представлені новинними статтями, які повідомляють про останні події та явища, що дозволяє окреслити та проаналізувати використані авторами мовні засоби й риторичні прийоми, спрямовані на формування медіареальності та здійснення впливу на читача [9, с. 151].

Формування цілей статті. Враховуючи тісну взаємопов'язаність мисленнєвої та мовленнєвої діяльності людини, яка виявляється у вербалізації когнітивних процесів номінативними одиницями, та той факт, що осягнення інтернетного дискурсу відбувається через інтерпретацію подій [10, с. 12], видається по-

трібним звернутися до ментальних конструктів, що допомагають адресантові обробляти отриману інформацію. Одним з видів таких конструктів є образ-схеми як доконцептуальні структури, здатні упорядковувати наш ментальний досвід та узагальнювати перцептивно-моторні відносини, сформовані внаслідок взаємодії людини з навколишнім середовищем [11, с. 12; 12, с. 119].

Відповідно, мету цієї розвідки вбачаємо у виявленні номінативних одиниць вербалізації образ-схем у англomовному інтернет-дискурсі новин на матеріалі новинних статей сайту Бі-Бі-Сі.

Виклад основного матеріалу. Завдяки неподільній (гештальтній) структурі образ-схеми як елементарні одиниці свідомості відбивають взаємодію одночасно декількох об'єктів, фіксуючи повторюваний досвід руху, просторового і фізичного орієнтування, маніпуляції з об'єктами [12, с. xix] Образ-схеми СПЕРЕДУ – ЗЗАДУ, ЗВЕРХУ – ЗНИЗУ, ЦЕНТР – ПЕРИФЕРІЯ, БЛИЗЬКО – ДАЛЕКО структурують найближчий простір навколо спостерігача, що допомагає визначити гіпертекстову організацію медіадискурсу [14], особливістю якого є нелінійне розміщення наступних матеріалів на сторінках новинного сайту: рубрики, головні події, заголовки, відео, реклама та ін. [14].

Просторові відносини МЕЖА – ПОВЕРХНЯ – КОНТЕЙНЕР – ВМІСТ пов'язують рух спостерігача усередину тривимірного простору, встановлюючи внутрішню або зовнішню перспективу представлення подій, що впливає на просторову ідентифікацію об'єктів. До слова, образ-схема КОНТЕЙНЕР, яка включає внутрішню, зовнішню зону та межу між ними [12, с. 23], широко використовується реципієнтами для концептуалізації різного виду відносин. Так, виокремлення фізичного КОНТЕЙНЕРА, який був утворений у результаті сприйняття об'єктів із середини і маніпуляції з ними [12, с. 23], допомагає локалізувати референти в межах замкненого простору чи території, на що вказує прийменник *in* [13, с. 23] (*in his apartment, in Birmingham, in China*), напр., *Anti corruption party takes lead in Slovakia* (bbc 01.03.2020). Наведений приклад демонструє застосування фізичного КОНТЕЙНЕРА, представленого виразом *in Slovakia* для ідентифікації країни, де перемогла антикорупційна партія. Невизнач-

ний, відкритий або безмежний простір, співвідносний з КОНТЕЙНЕРОМ, представляють неозначені іменні групи та одиниці, які вказують на приблизний чи безмежний простір (*in a big city, around the world, in the countryside*), напр., *Dense fog continues to cause disruption across the UK* (bbc 02.11.2015). У наведеному висловленні простір ідентифіковано словосполученням *across the UK*, у складі якого прийменник *across* “усюди” приблизно окреслює території країни, вкриті туманом.

Перцептивний КОНТЕЙНЕР створюється полем зору індивіда [14, с. 31] як наявною просторовою межею для сприйнятої предметної реальності, що характеризується відносною константністю розмірів [15, с. 99], напр., *In their view it sends a strong message that bullying should be stopped* (bbc 28.02.2020). У наведеному реченні перцептивний КОНТЕЙНЕР представлений словосполученням *in view*, яке вказує на подання власної оцінки булінгу.

Діяльнісний КОНТЕЙНЕР представляє дії людей чи їхню активність як процес, пов’язаний з тривимірним простором через прийменник *in* [15, с. 99] (*in business, in operation*), напр., *In practice it meant a ban on providing any type of "recurring" assistance* (bbc 26.02.2020). У цьому прикладі на діяльнісний КОНТЕЙНЕР вказує словосполучення *in practice*, що представляє втілення заборони в житті.

Динамічна образ-схема ШЛЯХ репрезентує рухомий референт, що пересувається в певному напрямку [12, с. 119], позначаючи початкові й кінцеві точки руху власними назвами (*from Bali, to Heathrow, from Syria to EU*) чи неозначеними словосполученнями (*to an old cinema*), напр., *Two elderly people, who returned from Egypt, tested positive for the virus* (bbc 02.03.2020). У представленому прикладі про розповсюдження вірусу на початкову точку ШЛЯХУ хворих вказує словосполучення *from Egypt*.

Образ-схема ЦИКЛ, яка відображає рух по колу [12, с. 119], задіяна в новинних повідомленнях під час представлення циклічного часу через співвіднесення значення номінацій з добовими, тижневими, місячними, річними періодами (*in the morning, on Sunday, last month*), напр., *Thomas Gafrik, 40, from Slovakia, last contacted his family last week* (bbc 28.02.2020). Словосполучення *last week* у наведеному прикладі вказує на час останнього конта-

кту туриста зі своєю сім'єю, локалізуючи темпоральну складову в межах тижня.

Прямовисний рух втілюється в образ-схему ВЕРТИКАЛЬ [12, с. xv], у структурі якої НИЗ і ВЕРХ співвідносяться із початковою й кінцевою точками руху. КІЛЬКІСНА ВЕРТИКАЛЬ як її різновид презентує зміну кількісних даних від позначки МЕНШЕ до значення БІЛЬШЕ [12, с. xv], напр., *Full council members voted by 22 votes to 19 against the budget cuts* (bbc 01.03.2020). У наведеному прикладі точна кількість голосів “за” і “проти” скорочення бюджету представлена числівниками 22 і 19, значення яких співвідносяться із відповідними точками відліку на КІЛЬКІСНИХ ВЕРТИКАЛЯХ, що відображають варіювання результатів голосування.

Збільшення або зменшення кількості як рух УГОРУ чи УНИЗ КІЛЬКІСНОЮ ВЕРТИКАЛЛЮ [12, с. xv] представляють номінативні одиниці, у значенні яких є семи “up” (*increase, boost, go up*) та “down” (*drop, decrease, reduce, decline*), напр., *The price of a season ticket between Glasgow and Edinburgh will go up by £116 to £4,200*. (bbc 02.01.2020). Мовне втілення процесу підвищення цін на залізничні квитки здійснюється у вказаному висловленні фразовим дієсловом *go up* на позначення руху угору та числівниками 116 й 4200, які називають точки відліку на КІЛЬКІСНІЙ ВЕРТИКАЛІ.

Перцептивні образ-схеми МАСА – МНОЖИНА – ЗЛІЧУВАНІСТЬ – ОБ’ЄКТ відбивають різну точність представлення референтів шляхом неоднакової помітності об’єктів на фоні сукупності [10, с. 27], оскільки при наближенні чи віддаленні від них змінюється перспектива їхнього сприйняття, що виявляється у виборі злічуваних, незлічуваних і збірних іменників для представлення учасників події чи інших її складників.

Під час представлення точних кількостей референтів числівниками задіяна образ-схема ЗЛІЧУВАНІСТЬ завдяки її здатності відображати кількість об’єктів, які можна порахувати [12, с. 26], напр., *Turkey drone strikes kill 19 Syrian soldiers* (bbc 02.03.2020). У наведеному висловленні точна кількість жертв авіаудару позначена числівником 19, співвідносним зі ЗЛІЧУВАНІСТЮ через вказівку на конкретну кількість осіб, яких можна порахувати.

У разі позначення приблизної кількості референтів квантифікаторами (*several, some*) відбувається співвіднесення їхнього значення з приблизною позицією між ОБ'ЄКТОМ та ЗЛПЧУВАНІСТЮ, напр., *Several dead after German shootings* (bbc 19.02.2020). У наведеному прикладі квантифікатор *several* на позначення декількох жертв вказує на їхнє приблизне невелике число, розміщене між орієнтирами ОБ'ЄКТ та ЗЛПЧУВАНІСТЬ.

При ідентифікації великої кількості референтів відбувається ментальне співвіднесення квантифікаторів (*many, much*) та іменників (*hundreds, thousands*), здатних відображати групу об'єктів [16, с. 107], із образ-схемою МНОЖИНА, яка диференціює сукупності референтів [14, с. 27], напр., *Hundreds queue for masks* (bbc 24.02.2020). У наведеному висловленні іменник *hundreds* ототожнює сотні людей з МНОЖИНОЮ як із приблизним великим числом.

Образ-схема МАСА, яка відображає недиференційовану сукупність дуже великої кількості об'єктів [14, с. 103], вербалізована прикметниками на позначення незлічуваної кількості референтів (*countless, mass*), напр., *Indiana school shooting: Police say tipster saved countless lives* (bbc 14.12.2018). У наведеному висловленні на позначення дуже великої кількості врятованих школярів вказує семантика прикметника *countless*, яка співвідноситься з МАСОЮ, що відбиває нездатність спостерігача розрізнити окремі складники сукупності [10, с. 27], внаслідок ідентифікації кількості людей, що неможливо перерахувати.

Силові образ-схеми УСУНЕННЯ ПЕРЕШКОДИ, що відбиває ліквідацію бар'єра, відкриваючи шлях для застосування сили [12, с. 46], та ПРИМУШЕННЯ, що фіксує контроль одного референта над іншим, вербалізуються дієсловами на позначення мовленнєвої діяльності учасників подій. Наприклад, сема дієслова *say* вказує на УСУНЕННЯ ПЕРЕШКОДИ для висловлення думок ('*expressing idea with words*' [17, с. 1460]) в дієслові *say*, а дієслово *inform* акцентує увагу на нейтральній передачі інформації ('*communicating information to somebody*' [17, с. 1706]), напр., *Los Angeles police said Majed Abdulaziz al-Saud, 28, was arrested on Wednesday and released the following day after posting a \$300,000 (£197,000) bond* (bbc 25.09.15). У наведеному

прикладі предикат *said* за допомогою семени *'communicating information to somebody'* [17, с. 1706] вводить інформацію про арешт саудівського принца і його звільнення під заставу.

Семантика дієслів *demand* та *insist* пов'язує їх з джерелом ПРИМУШЕННЯ, яке репрезентує рух об'єктів під впливом зовнішніх сил [12, с. 45], напр., *Fifa sponsors demand reform overview from its executive committee* (bbc 01.12.2015). У наведеному прикладі дієслово *demand* зі значенням сильного наполягання *"to ask for something forcefully"* відображає ПРИМУШЕННЯ, вказуючи на спонсорів ФІФА як джерело, що домінує над виконкомом організації як метою.

Висновки. Таким чином, аналіз номінативного наповнення текстів англомовних інтернет-новин підтверджує те, що концептуалізація медійної реальності продуцентом та реципієнтом здійснюється з допомогою образ-схем, які лежать в основі формування мовного значення, допомагаючи сприймати складники подій. Перспективи подальшого дослідження вбачаємо у виявленні взаємодії різних видів образ-схем для представлення складників подій.

Список використаних джерел

1. Савчук В. В. Медиафилософия. Приступ реальности. Санкт-Петербург: Издательство РХГА, 2013. 338 с.
2. Orgenhaffen M., Haenens L. d. The impact of online news features on learning from news: a knowledge experiment. *International Journal of Internet Science*. 2011. Vol. 6, No 1, pp. 8–28.
3. Добровольская И. А. Понятие «информационное пространство»: различные подходы к его изучению и особенности. *Вестник РУДН Серия Литературоведение, журналистика*. 2014. № 4. С. 140–147.
4. Кочерган М. П. Загальне мовознавство: підручник. Київ: Академія, 2010. 464 с.
5. Evans V. Green M. *Cognitive Linguistics: An Introduction*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2011. 830 p.
6. Dirven R. Ruiz de Mendoza Ibáñez F. J. Looking back at 30 years of Cognitive Linguistics. *Cognitive Linguistics in Action. From Theory to Application and Back*. Berlin, N.Y.: Mouton de Gruyter, 2010, pp. 13–70.
7. Кубрякова Е. С. Язык и знание : На пути получения знаний о языке: Части речи с когнитивной точки зрения. Роль языка в познании мира. Москва: Языки славянской культуры, 2004. 560 с.

8. Дедова О. В. Заголовочный комплекс в электронной коммуникации. *Вестник Московского университета. Серия 9. Филология*. 2013. № 1. С. 61–70.

9. Набок А. І. Когнітивна специфіка виявлення ефектів об'єктивності та суб'єктивності в англомовному новинному інтернет-дискурсі. *Література та культура Полісся. Серія "Філологічні науки"*. 2019. № 12, Вип. 95. С. 150–156.

10. Потапенко С. І. Сучасний англомовний медіа-дискурс: лінгвокогнітивний і мотиваційний аспекти: монографія. Ніжин: НДУ імені М.Гоголя, 2009. 391 с.

11. Hampe V. Image schemas in Cognitive Linguistics: Introduction. *From Perception to Meaning: Image Schemas in Cognitive Linguistics*. Berlin, N.Y.: Mouton de Gruyter, 2005, pp. 1–12.

12. Johnson M. The Body in the Mind: The Bodily Basis of Meaning, Imagination, and Reason. Chicago: The University of Chicago Press, 1987. 233 p.

13. Талавіра Н. Орієнтаційні звороти англійської мови: моделі вживання артиклів. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наук. праць молодих вчених Дрогобицького держ. пед. ун-ту імені Івана Франка*. Дрогобич: Гельветика, 2018. Вип. 21, Т. 2. С. 81–86.

14. Потапенко С. І. Мовна особистість у просторі медійного дискурсу (досвід лінгвокогнітивного аналізу): монографія. Київ: Вид. центр КНЛУ, 2004. 360 с.

15. Талавіра Н. М. Топологічні прийменникові безартиклевні звороти англійської мови: семантичні моделі. *Нова філологія*, 2014. № 64. С. 98–104.

16. Channel J. *Vague Language*. Oxford: Oxford University Press, 1994. 248 p.

17. Longman Dictionary of Contemporary English: New Edition. Harlow: Longman, 2010. 1950 p.

Nabok A.

IMAGE-SHEMAS AS A MEANS OF CONCEPTUALISING MEDIA REALITY: VERBAL REPRESENTATION OF EVENTS

The article focuses on the modern issues of human conceptualization of the world. Nowadays informational society is characterized by the shift from real reality to a media reality, which dominates in all spheres of human activity and interaction. Consequently, image schemas have appeared to become the main way of conceptualizing the world. Internet news discourse as a dominating type of media

discourse is represented by news, focusing on the most relevant and striking world events.

The purpose of the article. The aim of the given paper is to reveal nominal units, verbalizing image-schemas in Internet news discourse. The material of the research is the BBC news stories.

Methodology. To analyze verbal representation of reality in Internet news discourse the author turned to Image schemas, which are the basis for certain cognitive models or mental representations as ways of categorizing or structuring our knowledge about the world. Being directly meaningful preconceptual structures image schemas arise from, or are grounded in human recurrent bodily movements through space, perceptual interactions, and ways of manipulating objects.

Results. It has been proved that while representing and perceiving events and their constituents the producer and the recipient engage image-schemas as basic abstract mental structures, which play a fundamental role in various cognitive semantic processes. The author of this article uses image-schemas to demonstrate the indivisible nature of language and cognition. The paper describes the essence of the most important image-schemas (CENTER-PERIPHERY; NEAR-FAR; UP-DOWN; CONTAINER; SURFACE; PATH; CYCLE) and their modifications.

The value of the article. The originality of the paper lies in verbal representation of image schemas as a cognitive phenomenon, which manifests itself in the nominal filling of news texts, while representing different types of events and their constituents and verbalizing main groups of these pre-conceptual structures.

Key words: media reality, English-language Internet discourse of news, conceptualization, cognitive activity, image-schemes, verbalization.

References

1. Savchuk, V. V. (2013), *Media philosophy. A stroke of reality*. RCHA, Saint Petersburg.
2. Opgenhaffen, M. and Haenens, L. d. (2011), “The impact of online news features on learning from news: a knowledge experiment”, *International Journal of Internet Science*, Vol. 6, No 1, pp. 8–28.
3. Dobrovolskaya, I. A. (2014), “The notion of “informational space”: Studying approaches and its peculiarities”, *RUDN Journal of studies in Literature and Journalism*, No 4, pp. 140–147.
4. Kochergan, M. P. (2010), *General linguistics: textbook*, Academy, Kyiv.
5. Evans, V. and Green, M. (2011), *Cognitive Linguistics: An Introduction*, Edinburgh University Press, Edinburgh.
6. Dirven, R. and Ibáñez, F. J. R. de Mendoza (2010), *Looking back at 30 years of Cognitive Linguistics*, in Tabakowska E. (Ed.), *Cognitive Linguistics in Action. From Theory to Application and Back*, Mouton de Gruyter, Berlin, N.Y, pp. 13–70.
7. Kybriakova, E. S. (2004), *Language and knowledge: On the way to getting knowledge about language. Parts of speech from the cognitive point*

of view. *The role of the language in the perception of the world*, Languages of the Slavic culture, Moscow.

8. Dedova, O. V. (2013), "Headline complex in electronic communication", *Moscow State University Bulletin. Series 9. Philology*, No 1, pp. 61–70.

9. Nabok, A. I. (2019), "Cognitive character of objectivity and subjectivity effect identification in English Internet news stories", *Literature and culture of Polissya. Series "Philological sciences"*, No 12, Ed. 95, pp. 150–156.

10. Potapenko, S. I. (2009), *Modern English media-discourse: linguo-cognitive and motivational aspects*, NDU, Nizhyn.

11. Hampe, B. (2005), "Image schemas in Cognitive Linguistics: Introduction", *From Perception to Meaning: Image Schemas in Cognitive Linguistics*, Mouton de Gruyter, Berlin, N.Y., pp. 1–12.

12. Johnson, M. (1987), *The Body in the Mind: The Bodily Basis of Meaning, Imagination, and Reason*, The University of Chicago Press, Chicago.

13. Talavira, N. (2018), "English orientating phrases: models of article use", *Humanities science current issues*, No 21, Vol. 2, pp. 81–86.

14. Potapenko, S. I. (2004), *Linguistic personality in the space of media discourse (the experience of linguo-cognitive analysis)*, KNLU Publishing Center, Kyiv.

15. Talavira, N. (2014), "English topological phrases without article: semantic models", *New philology*, No 64, pp. 98–104.

16. Channel, J. (1994), *Vague Language*, Oxford University Press, Oxford.

17. Longman Dictionary of Contemporary English, (2010), Longman, Harlow.